

DERDE INVESTERINGSRAPPORT LIMBURG

Bedrijfsinvesteringen in Limburg

26 APRIL 2017

Dit rapport is gebaseerd op de resultaten van een bevraging door UNIZO Limburg en VKW Limburg uitgevoerd tussen 20 en 27 maart 2017. De verwerking in dit rapport houdt rekening met de antwoorden van 413 Limburgse ondernemers en bedrijfsleiders.

Conclusies

Algemeen

- **2 op de 3 bedrijven in Limburg (64%) plannen de komende 12 maanden investeringen. Een vergelijkbaar resultaat als een jaar geleden (65%), en meer dan in 2015 (60%).**
  - **De productiesector investeert het meest**, met 3 op de 4 investerende productiebedrijven in het komende jaar. In de **detailhandel** plant 55% investeringen in hun zaak.
  - De **investeringsplannen nemen toe naarmate het bedrijf groter wordt**, van 4 op 10 investerende bedrijven met minder dan 5 werknemers tot maar liefst 100% bij de bedrijven met meer dan 250 werknemers.

Investeringsplannen in materiële en immateriële vaste activa

- Wat opvalt in vergelijking met een jaar geleden is dat er **veel meer geïnvesteerd wordt in ICT-infrastructuur** (van 6 op 10 naar 7 op 10 investerende bedrijven) **en in online-applicaties** (van 1 op 3 naar 1 op 2) en **minder in gebouwen op de huidige locatie** (van 4 op 10 naar 3 op 10).
- De **populairste investeringspost** zijn de niet-verbruiksgoederen: **uitrusting, machines, productielijnen, meubilair, ...** voor bijna **3 op 4** Limburgse ondernemingen met investeringsplannen, eenzelfde aandeel als vorig jaar.
- Investeringsplannen in **ICT-infrastructuur (hardware)**, voor **7 op 10** bedrijven, vooral vervangingsinvesteringen) en **software** (voor **6 op 10**, vooral uitbreidingsinvesteringen) meer uitbreidingen dan vervangingen) staan op plaats 2 en 3 in het verlanglijstje van investeringen. Verderop op plaats 5 vinden we ook **online applicaties en e-commerce** terug, bij **1 op 2** investerende bedrijven, in hoofdzaak uitbreidingsinvesteringen.
- **Rollend materieel en het wagenpark blijft constant** als investeringspost in vergelijking met vorig jaar, **voor 1 op 2** investerende bedrijven. Het aandeel vervangingen is hier dubbel zo groot als de uitbreidingsinvesteringen.
- En wat de baksteen in de maag van de Limburgse ondernemers betreft:
  - **3 op 10** investeren in **bedrijfsgebouwen op de huidige locatie** (vorig jaar 4 op 10).
  - **16%** van de investerende bedrijven plant één of meer **bijkomende locaties**. Voor 6 op de 10 gebeurt dit in Limburg, 1 op 3 gaat Vlaanderen in en 1 op 6 gaat op een Europese expeditie. Bijna 1 op 10 overweegt een locatie elders in de wereld.
  - **14%** tenslotte voorziet een **verhuis naar een nieuwe locatie**.
- In **3 op 10 bedrijven** die investeren in (im)materiële vaste activa wordt **bijkomende tewerkstelling gecreëerd**. Bij 6 op de 10 blijft het personeelsbestand status quo na de investering.
- **1 op 5** van de Limburgse bedrijven kijkt actief uit naar **opportuniteiten om door overname van andere bedrijven te groeien**.

Andere investeringen

- Het Limburgs bedrijfsleven investeert daarnaast in uiteenlopende andere plannen. Vooral op **vorming en opleiding** (bij 2 op 3 bedrijven) wordt het **komende jaar opnieuw ingezet** (van 71% naar 67%).
- Ook **marketing & sales en communicatie (bij 6 op 10)** en **innovatie** (onderzoek & ontwikkeling, nieuwe producten, nieuwe diensten, ... – bijna **1 op 2**) scoren hoog. Beide posten staan op dezelfde plaatsen als vorig jaar en zijn licht stijgend.
- In vergelijking met een jaar geleden is het vooral de investering in **strategisch advies, strategievorming en het inhuren van managementconsultancy** die er bovenuit steekt, met een **stijging** van 1 op 10 naar **4 op 10** investerende bedrijven.
- **Ruim 3 op 10** Limburgse bedrijven investeren in het **vergroten van het personeelsbestand, los van andere investeringen**. Ook hier zien we een **stijging t.o.v. een jaar geleden** (van 27% naar 30%).
- **Internationalisering** blijkt opnieuw niet als het meest strategische punt op de Limburgse bedrijfsagenda te staan, met **1 op 5** Limburgse bedrijven die hierin investeren.

Redenen om te willen of durven investeren

- Een **duidelijke groeiambitie** is voor het derde jaar op rij **afgetekend de doorslaggevende reden** voor bijna **3 op 4** Limburgse bedrijven **om te investeren** (van 67% naar 74%).
- Voor nog eens **1 op 3** Limburgse ondernemingen zijn de **verbeterende marktomstandigheden in de sector** en voor **1 op 4** de **algemene betere vooruitzichten voor de economie** een reden om meer of sneller te investeren. Deze 2 redenen maken hiermee een **ferme sprong vooruit in vergelijking met de vorige peilingen**.
- Voor **1 op 4 bedrijven** is vandaag investeren een opportuniteit omwille van de **lage rentestand**, voor 1 op 5 is dit een **noodzaak na een lange investeringsstop**.

Obstakels

- **Te hoge fiscale en sociale lasten** blijven onmiskenbaar hét probleem voor onze bedrijven: bijna **1 op 2** Limburgse bedrijven blijven met de Belgische loonkostenproblematiek in hun maag zitten. Vooral voor de bedrijven met investeringsplannen staat de loonkost als obstakel op de eerste plaats, ruim hoger dan de onzekere economische toestand.
- De **onzekere economische toestand** voert niet langer de lijst aan, maar wordt nog door **4 op 10** vernoemd. In 2015 waren dit nog bijna 6 op 10 bedrijven. **De onzekere economische toestand speelt iets meer bij bedrijven die (nog) niet investeren** (bijna 1 op 2) dan bij bedrijven die de investeringsbeslissing al genomen hebben (bij 3 op 10). Er zit bijgevolg bij onze bedrijven nog veel potentieel om te investeren.
- **Onvoldoende eigen middelen** worden door **1 op 3** bedrijven vermeld, meer dan de voorbije jaren. Opvallend is dat dit obstakel heel wat hoger vermeld wordt dan een moeizame externe financiering of te strenge kredietvoorwaarden (voor 1 op 5 bedrijven).
- De **administratieve overlast stijgt verder van 20% naar 27%**, en **te lange vergunningsprocedures worden apart vermeld door 1 op 10 ondernemingen (13%)**. Vooral de investerende bedrijven hebben last van deze administratieve kopzorgen (3 op 10) in vergelijking met bedrijven die niet investeren (1 op 10).
- **Politieke stabiliteit en rechtszekerheid** voor ondernemers blijft ook essentieel, en wordt door **1 op 5** respondenten als hinderpaal benoemd, ongewijzigd ten opzichte van vorig jaar.

- Een opmerkelijke daler is de instabiele sociale toestand veroorzaakt door vakbondsacties en stakingen: dit valt als vermeld obstakel terug van 3 op 10 in 2015 naar minder dan **1 op 10** bedrijven nu.
- Ondanks inspanningen om de loonkostenhandicap te verlagen, overweegt nog steeds **1 op 6 Limburgse ondernemingen een al dan niet gedeeltelijke delokalisatie**. In vergelijking met de voorbije 2 jaren is dit aandeel wel **afgenomen**, van 22% naar 16%. Het gevaar op een delokalisatie van activiteiten is het grootste bij **productiebedrijven** (bij 3 op 10) en bij **grote bedrijven met 100-249 werknemers** (1 op 4) en **met meer dan 250 werknemers** (bij 1 op 3).

Noodzakelijke maatregelen

- Limburgse bedrijven blijven **1 absolute prioriteit** zien voor de overheden om investeringen te stimuleren: **7 op 10 bedrijven hameren op een algemene en permanente loonlastenverlaging voor al het personeel**.
- Voor 1 op 3 bedrijven kunnen **investeringssteun in de vorm van subsidies** en voor 3 op 10 ook **andere gerichte subsidies** (KMO-Portefeuille, export- en innovatiesteun, opleidingssteun) een duwtje in de rug zijn.
- Eveneens voor **3 op 10** is een **tijdelijke loonlastenverlaging voor de extra gecreëerde arbeidsplaatsen** wenselijk, een stijging ten opzichte van vorig jaar (toen 1 op 4).
- Overige maatregelen die vermeld worden zijn: de **vrijstelling/korting voor de aanwerving van de eerste (6) werknemers** (blijft opmerkelijk, aangezien de bevraging enkel gehouden werd bij bedrijven die al personeel in dienst hebben), **waarborgstellingen** door de overheid om financiering te vergemakkelijken, een **specifieke loonlastenverlaging voor lage lonen**, investeringssteun in de vorm van **achtergestelde leningen** (terug te betalen) en **kortingen** voor de **aanwerving van kansengroepen**.
- Voor **meer dan 9 op 10** Limburgse ondernemingen zou een **verlaging van de vennootschapsbelasting naar 25% een positieve invloed hebben op het investeringsgedrag van hun onderneming**. Vooral de groothandel en productiesector en de middelgrote en grote bedrijven zijn vragende partij voor deze daling, als aanzet om (meer) te investeren.

Steunzone Limburg

- De erkenning van Limburg als **steunzone/ontwrichte zone** is voor **7% van belang om te investeren**. De maatregel is bij bijna **1 op 2 ondernemingen onvoldoende bekend**. Nog eens **bijna 4 op 10 bedrijven zeggen niet in aanmerking** te komen wegens een verkeerde ligging, een uitgesloten activiteit of door de strenge(re) voorwaarden voor grote bedrijven. Voor **7% is de steun onvoldoende groot** als stimulans om te investeren.
- Globaal gezien zijn de Limburgse bedrijven in vergelijking met een jaar geleden beter geïnformeerd over de Steunzonemaatregel, maar hebben tegelijkertijd ook veel meer bedrijven kunnen vaststellen dat zij niet voor de maatregel in aanmerking komen.
- Dit statuut van Limburg is belangrijk als investeringssteun, maar is op zich onvoldoende om bedrijven over de streep te trekken om te investeren.

1. Algemene investeringsplannen in het komende jaar

Algemeen

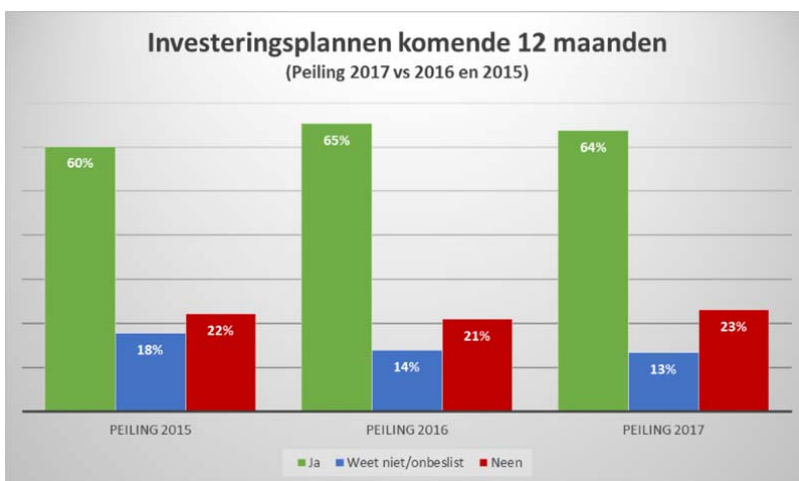
In 2 op 3 bedrijven in Limburg (64%) staan de komende 12 maanden investeringen gepland. Dat is een vergelijkbaar resultaat als bij de vorige peiling in 2016 (65%), en nog altijd hoger dan in 2015, toen 'slechts' 60% van de Limburgse bedrijven aangaf te willen investeren.

Het begrip 'investeringen' wordt ruim gehanteerd: het gaat van investeringen in materiële en immateriële vaste activa tot en met strategievorming, innovatie, internationalisering, marketing & sales, vorming & opleiding, ... De geplande investeringen in de verschillende rubrieken worden verderop in dit rapport apart besproken.

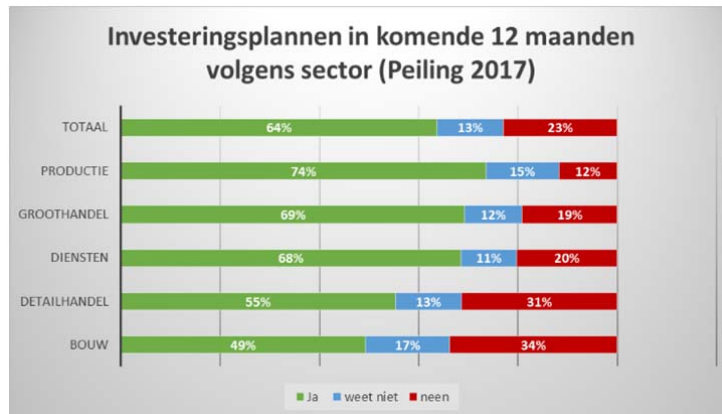
Ruim 1 op 7 bedrijven (13%) heeft nog geen definitieve beslissing genomen over het al dan niet investeren, en **bijna 1 op 4** bedrijven (23%) geeft aan **geen investeringen** te plannen in het komende jaar (een lichte stijging ten opzichte van 21% vorig jaar).

In totaliteit zal dus 64 à 77% van de Limburgse bedrijven het komende jaar investeringen uitvoeren.

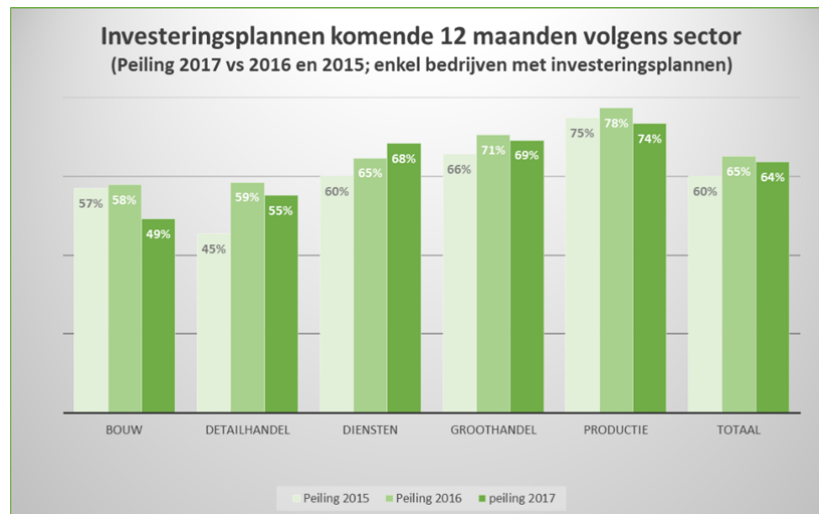
Volgens sector

In de productiesector ligt de investeringsplanning het hoogst: **bijna 3 op 4 productiebedrijven investeren zeker in het komende jaar** (74%, een lichte afname in vergelijking met de 78% van vorig jaar). De investeringsplannen voor de groothandel (69%, vorig jaar 71%) komen op de tweede plaats, en ook de diensten (68%, vorig jaar 65%) investeren meer dan het gemiddelde. De dienstensector is wel de enige sector waar de investeringsplannen hoger liggen dan een jaar geleden.

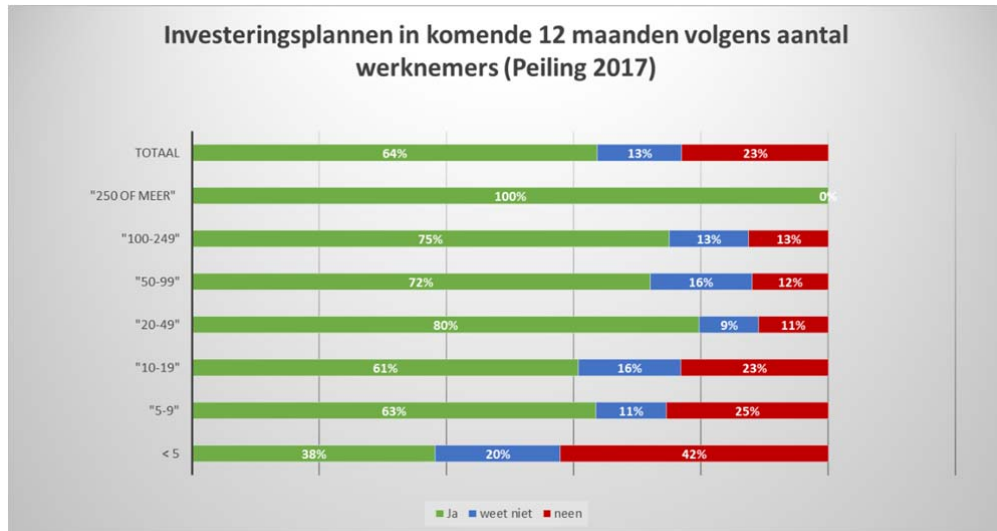
In de andere sectoren is de investeringsbereidheid minder groot: in de detailhandel zegt 55% te investeren in het komende jaar, en in de bouw gaat het om 1 op 2 bedrijven (49%). Voor de bouwsector is dit een sterke afname ten opzichte van een jaar geleden, toen nog bijna 6 op 10 bouwbedrijven gingen investeren (58%). De daling in de detailhandel is iets kleiner, van 59% naar 55%, maar de investeringsplannen liggen hiermee in de sector wel nog altijd opmerkelijk hoger dan 2 jaar geleden (toen 45%).

De bouw en de detailhandel zijn ook de sectoren met de grootste aandelen van bedrijven die duidelijk geen investeringen plannen in het komende jaar, respectievelijk 34% en 31%.

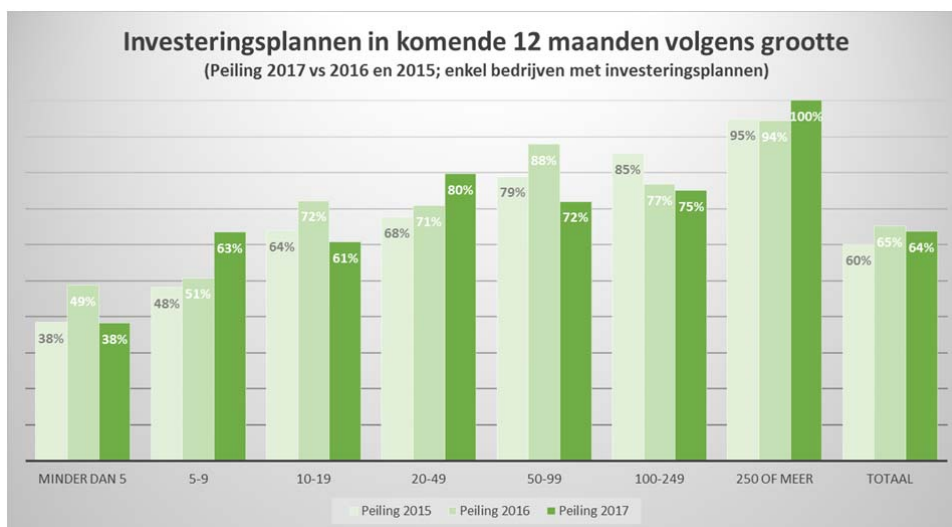
Volgens grootte

Volgens grootte van het bedrijf is het duidelijk dat de **investeringsplannen over het algemeen toenemen naarmate het bedrijf groter is**. Bij de bedrijven met minder dan 5 werknemers geven ongeveer 4 op 10 bedrijfsleiders aan te zullen investeren in het komende jaar, terwijl dat cijfer in de bedrijven met meer dan 250 werknemers oploopt tot maar liefst 100%.

In vergelijking met de peiling van vorig jaar, zien we wel **uiteenlopende evoluties over de groottecategorieën heen, met zowel stijgingen als dalingen ten opzichte van een jaar geleden**: bij de kleine bedrijven zien we een daling van de investeringsplannen bij de bedrijven met minder dan 5 werknemers (van 49% in 2016 naar 38% in 2017, hetzelfde niveau als in 2015) en een sterke stijging bij de bedrijven met 5 tot 9 werknemers (van 51% naar 63%).

Bij de middelgrote bedrijven is er een daling van de investeringsplannen bij de bedrijven met 10 tot 19 werknemers (van 72% naar 61%) en de bedrijven met 50 tot 99 werknemers (van 88% naar 72%), maar tegelijkertijd een toename bij de middelgrote bedrijven van 20 tot 49 werknemers (van 71% naar 80%).

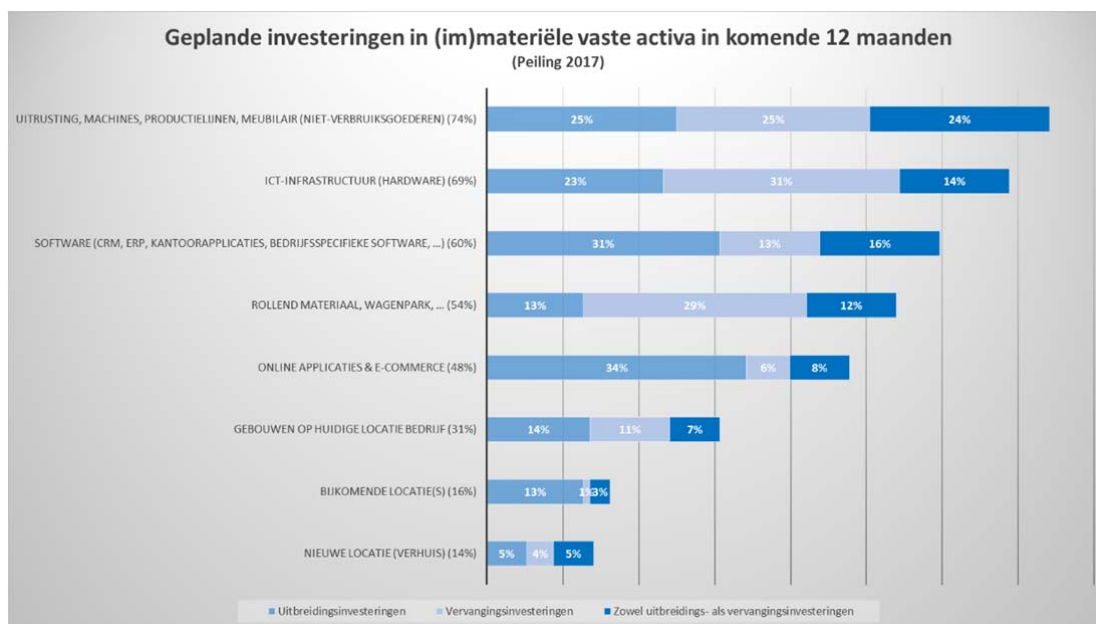

En ook bij de grotere bedrijven zien we een wisselend beeld: een licht verminderde investeringsbereidheid bij de bedrijven met 100 tot 250 werknemers (van 77% naar 75%), maar een volledige toename bij de bedrijven met meer dan 250 werknemers (van 94% naar 100%).

Ondanks het feit dat de investeringsplannen in bepaalde groottecategorieën dalen, blijven ze nog wel opmerkelijk hoog. Een daling van de investeringsplannen in bovendien uiteraard ook niet altijd negatief: als er een jaar met grote investeringen achter de rug is, daalt uiteraard ook de nood (of de marge) om in het komende jaar opnieuw investeringen op de agenda te zetten.

2. Investerings in materiële en immateriële vaste activa

Bij de Limburgse bedrijven die in het komende jaar investeren, zijn er alvast heel wat uiteenlopende investeringen voorzien in vaste activa. **Wat opvalt is dat er in vergelijking met een jaar geleden veel meer geïnvesteerd wordt in ICT-infrastructuur en in online-applicaties en minder in gebouwen op de huidige locatie.**

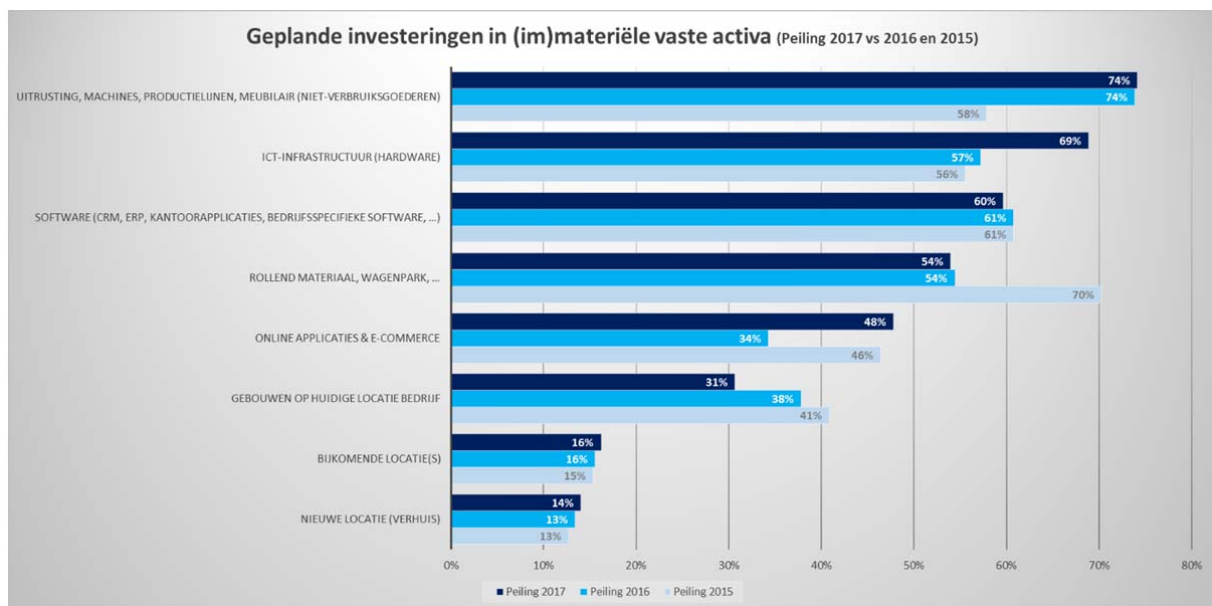
- De **populairste investeringspost** zijn niet-verbruiksgoederen: **uitrusting, machines, productielijnen, meubilair, ...**. Bijna **3 op 4** Limburgse bedrijven (74%) voorzien hier in het komende jaar geld voor. Ook vorig jaar stond deze post op de eerste plaats voor 3 op 4 bedrijven, komend van 6 op 10 investerende bedrijven in 2015. Het gaat hier om evenveel uitbreidings- als vervangingsinvesteringen.
- ICT-infrastructuur** (hardware: toestellen en netwerken) staan bij **7 op 10** ondernemers en bedrijfsleiders op de planning (69%), een toename van 12% ten opzichte van vorig jaar (toen 57%). Deze post stijgt hiermee van de 3^e naar de 2^e plaats. Hier is vooral het aandeel van de vervangingsinvesteringen stijgend (van 25% naar 31%).
- Investerings in **software** (ERP, CRM, kantoorapplicaties, bedrijfsspecifieke software, andere, ...) staan bij **6 op 10 investerende bedrijven** (60%) op het menu. Dit is hetzelfde niveau als de voorbije 2 jaren. Opvallend is hier de stijging van het aandeel uitbreidingsinvesteringen (van 27% naar 31%) ten opzichte van de vervangingsinvesteringen (van 21% naar 13%).
- De nummer 1 van de eerste bevraging in 2015, **het rollend materieel en het wagenpark**, vinden we nu pas terug op de vierde plaats. Nog iets meer dan **1 op 2** van de Limburgse ondernemingen (54%) met investeringsplannen zetten hier het komende jaar geld voor aan de kant. Ook in 2016

was dat het geval voor deze post. Het aandeel vervangingsinvesteringen (29%) is dubbel zo groot als de uitbreidingsinvesteringen (13%).

- Na een terugval vorig jaar maken de investeringen in **online applicaties en e-commerce weer een sprong vooruit**: 1 op 2 Limburgse bedrijven voorzien hier investeringen (48%), waar dit vorig jaar ruim 1 op 3 was (34%, weliswaar komend van 46% in 2015). Het gaat hier net zoals vorig jaar in hoofdzaak om uitbreidingsinvesteringen (34%).

De drie soorten van investeringen van ondernemers met een baksteen in hun maag nemen we samen:

- **3 op 10** bedrijven investeren in **hun bedrijfsgebouw(en) op de huidige locatie**. In vergelijking met de voorbije 2 jaren (telkens 4 op 10 ondernemers) zet deze investeringspost een flinke stap terug. Het gaat hier om iets meer uitbreidingsinvesteringen (14%) dan om vervangingsinvesteringen (11%).
- **16%** van de investerende bedrijven plant **(een) bijkomende locatie(s)**, uiteraard in hoofdzaak om te kunnen uitbreiden. Dit cijfer is vergelijkbaar met de vorige 2 jaren (15% in 2015, 16% in 2016). **In totaal voorziet dus 30% van de investerende bedrijven een uitbreiding (14% op de huidige locatie, 16% elders).**
- **En 14%** tenslotte voorziet een **verhuis naar een nieuwe locatie**. Ook dit niveau is vergelijkbaar met 2016 en 2015 (twee keer 13%). Uitbreidingsplannen geven hier niet altijd de doorslag: voor 4% gaat het louter om vervanging, nog eens 5% geeft aan dat het ook een uitbreiding betreft.

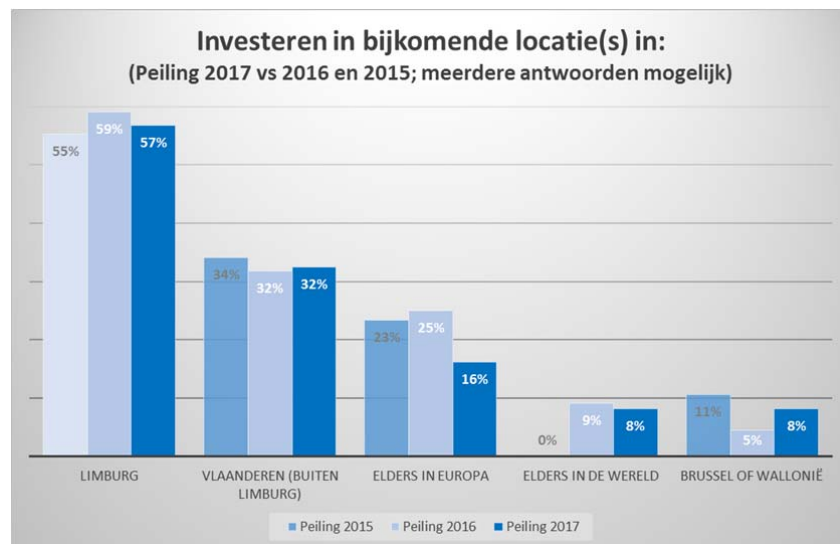

2.1. Limburgse bedrijven met investeringsplannen op bijkomende locaties

Bij de ondernemingen die investeren in bijkomende locaties, is het opvallend om vast te stellen dat **6 op 10 bedrijven in Limburg blijven** (57%). Dat was ook de voorbije jaren het geval.

Bijkomende locaties zijn er echter ook veelal op gericht om het marktgebied te kunnen verruimen: 1 op 3 trekt Vlaanderen in (32%), 1 op 6 gaat op een Europese expeditie (16%) en (maar) 1 op 10

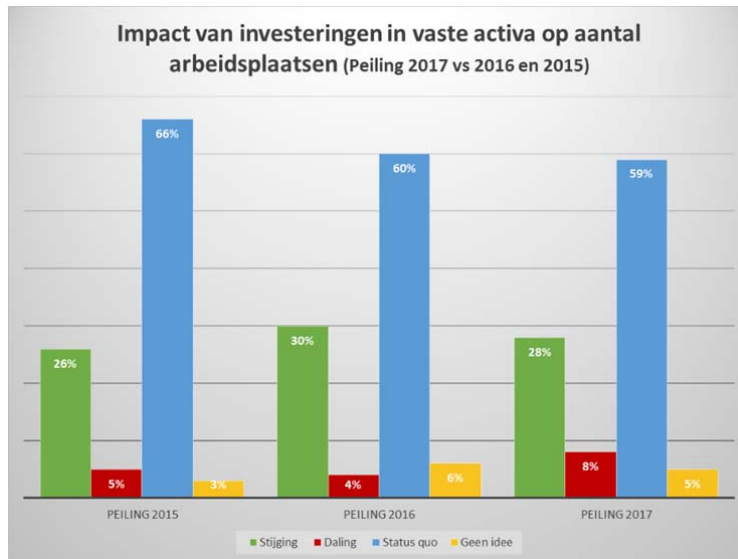
trekt de wijde wereld in (8%). De lokroep van Europa klinkt dit jaar met 16% iets minder hard dan vorig jaar, toen dit op 25% lag. Ter compensatie zijn er iets meer Limburgse bedrijven dan vorig jaar die naar Brussel of Wallonië willen uitbreiden (8% i.p.v. 5%).

2.2. Impact van investeringen in vaste activa op de tewerkstelling

In **3 op 10 bedrijven** die investeren in (im)materiële vaste activa wordt ook **bijkomende tewerkstelling gecreëerd (28%)**. Bij **6 op 10** blijft het personeelsbestand status quo na de investering, of zorgen de investeringen er net voor dat het personeelsaantal status quo kan blijven. Het aandeel bedrijven dat een stijging van het aantal arbeidsplaatsen verwacht, ligt met 28% iets lager dan de 30% van vorig jaar, maar iets hoger dan de 26% in 2015.

Kanttekening: in 8% van de investerende bedrijven (vorig jaar 4%) wordt melding gemaakt van een (tijdelijke) daling van het personeelsaantal, bijvoorbeeld door automatisering van een aantal taken. Automatiseringsinvesteringen kunnen in die optiek op korte termijn soms leiden tot een daling van het aantal werknemers, maar op lange termijn tot een gezonder bedrijf met een bestendiging van de tewerkstelling en potentiële groei.

Van alle bedrijven die aangeven dat het personeelsaantal door de investeringen zal stijgen, konden of wilden 2 op 3 een effectief of geschat aantal bijkomende arbeidsplaatsen aangeven in een open veld. De overige 1 op 3 (35%) gaf aan daar nog geen eenduidig aantal op te kunnen/durven plakken.

***Opgelet:** aangezien deze bevraging slechts een steekproef is bij het Limburgse bedrijfsleven, kan geen absoluut en volledig aantal arbeidsplaatsen samenhangend met deze investeringen benoemd worden. Het gaat hier om een onvolledige raming, enkel op basis van de bedrijven die een aantal arbeidsplaatsen wilden meegeven of schatten. De onderstaande cijfers zijn slechts indicatief.*

- In ruim 3 op 10 van de investeringsdossiers waar een jobaangroei mee gepaard gaat, worden er 1 of 2 nieuwe arbeidsplaatsen gecreëerd.
- In nog eens 45% van de gevallen gaat het om 3 tot 5 bijkomende arbeidsplaatsen.

- In 2 op 10 van de investeringsdossiers wordt melding gemaakt van 6 tot 20 bijkomende jobs in het bedrijf.
- En in iets minder dan 1 op 10 dossiers (8%) is er sprake van meer dan 20 nieuwe jobs.

In totaal wordt melding gemaakt van **meer dan 320 bijkomende arbeidsplaatsen door de bedrijven die in het komende jaar investeren en die al zicht hebben op het geschatte aantal extra jobs in hun bedrijf**. Opgelet: dit is slechts een indicatief cijfer.

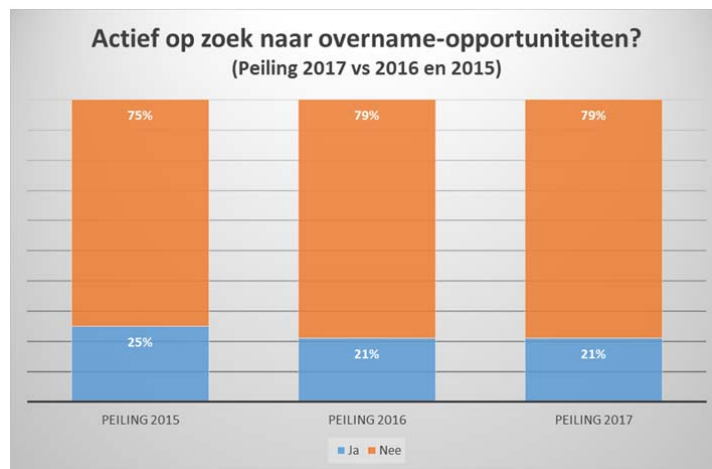
Vorig jaar werd het aantal bijkomende arbeidsplaatsen door de respondenten geraamd op 620 (waarbij 1 bedrijf 250 extra jobs in het vooruitzicht stelde); in 2015 was er een raming van 550 bijkomende jobs als gevolg van investeringen.

Van de bedrijven die een daling van het aantal tewerkstellingen verwachten, kunnen of willen 4 op de 10 er geen cijfer op plakken. In de bedrijven die dat wel doen, is er in totaliteit een verwachte daling van 110 jobs.

2.3. Investerings in overname van andere bedrijven

Aan alle respondenten, ongeacht of ze vandaag concrete investeringsplannen hebben of niet, werd gevraagd of ze actief uitkijken naar **opportuniteiten om door overname van andere bedrijven te groeien**.

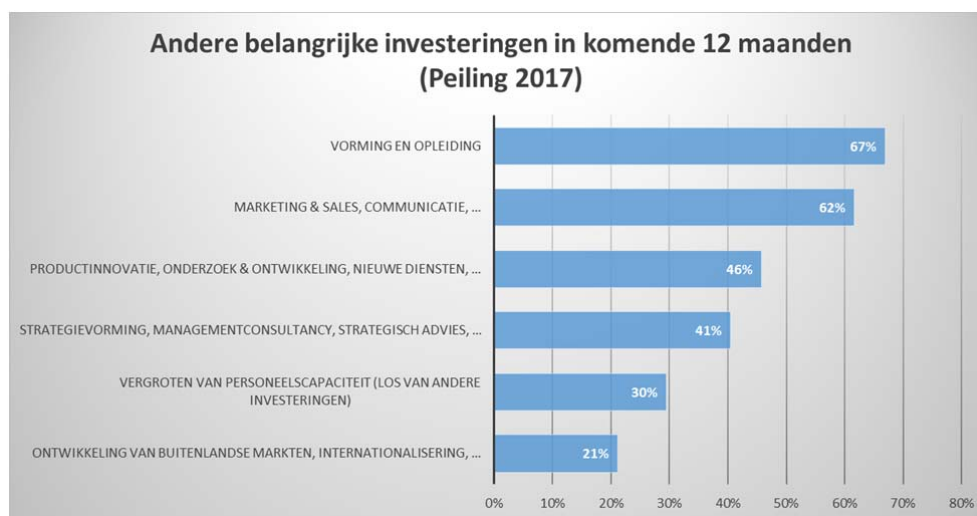
1 op 5 van de Limburgse bedrijven zegt vandaag alert te zijn voor dergelijke overname-opportuniteiten. Dit cijfer ligt op hetzelfde niveau als vorig jaar.

3. Andere investeringen

Naast de grote diversiteit in investeringen in vaste activa, staan er bij het Limburgse bedrijfsleven ook nog heel wat uiteenlopende andere investeringen op de agenda.

- **Vorming en opleiding** van het personeel staat **duidelijk bovenaan: meer dan 2 op 3** Limburgse bedrijven trekken hier extra geld voor uit (67%, vorig jaar 71%).
- **Marketing & sales en communicatie** komt op de tweede plaats, met meer dan **6 op 10** bedrijven die hier expliciet in investeren in het komende jaar (62%, komend van 58%).
- Op de derde plaats, **bijna in 1 op 2** Limburgse ondernemingen, staan de investeringen in **innovatie**: onderzoek & ontwikkeling, nieuwe producten, nieuwe diensten, ... (46%, komend van 43%)
- Een **opmerkelijke stijger: strategisch advies, strategievorming en het inhuren van managementconsultancy** kent een verviervoudiging en staat bij **4 op 10** bedrijven op de planning in het komende jaar, daar waar dit de voorbije 2 jaren nog niet bij 1 op 10 ondernemingen het geval was (8%). De Limburgse bedrijven lijken te beseffen dat de/hun wereld verandert en zetten opvallend meer in op strategisch advies.
- **Ruim 3 op de 10** Limburgse bedrijven (30%) investeren in het **vergroten van het personeelsbestand, los van andere investeringen**. Ten opzichte van 2016 is dit een verdere toename (27%), eerder al komend van 20% in 2015.

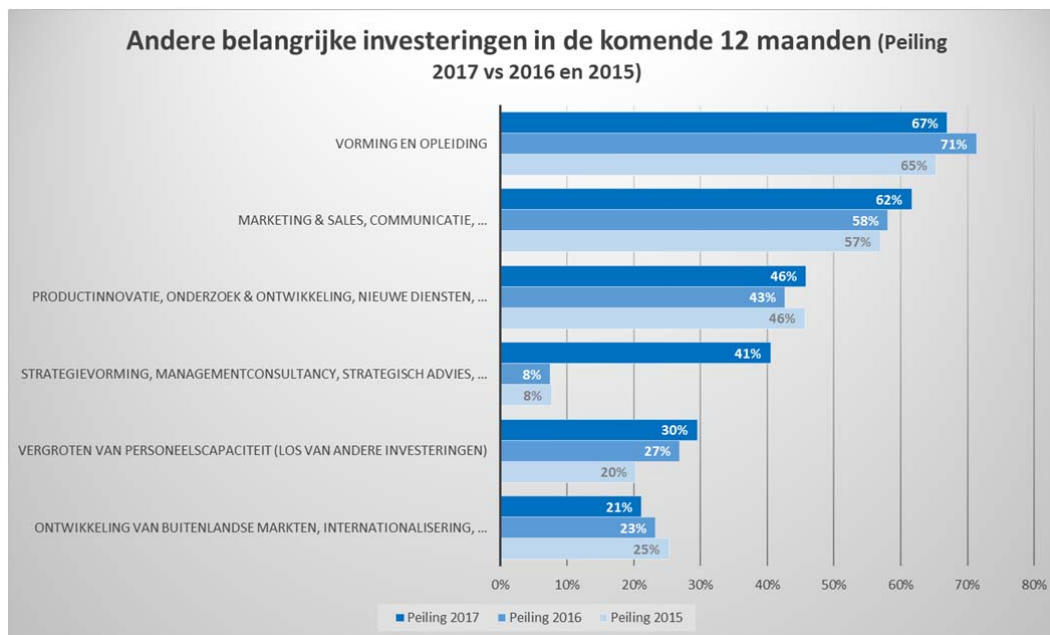
- **Internationalisering** sluit het rijtje af en staat opnieuw niet als het meest strategische punt op de Limburgse bedrijfsagenda. **1 op de 5** Limburgse bedrijven investeert in de ontwikkeling van buitenlandse markten (21%, een daling ten opzichte van de 23% in 2016 en de 25% in 2015). Aangezien de mogelijkheid tot (meer) internationale activiteiten ook vaak samenhangt met de eigenheid van bepaalde bedrijven of sectoren, wordt deze laatste post even bekeken volgens sector. In de productie wensen meer dan 4 op 10 (44%) meer te investeren in internationale

activiteiten, in de groothandel en de diensten ligt het aantal investerende bedrijven rond het gemiddelde van 1 op 5, en in de bouwsector (11%) en vooral de detailhandel (3%) zien we minder internationale inspanningen in het komende jaar.

Geplande investeringen in internationalisering volgens sector		
	Ja	Neen
Bouw	11%	89%
Detailhandel	3%	97%
Diensten	20%	80%
Groothandel	19%	81%
Productie	44%	56%
Eindtotaal	21%	79%

***Opgelet:** heel wat bedrijven die “Neen” als antwoord formuleerden op de investeringsvraag voor al de bovenstaande rubrieken, voorzien in hun budget voor 2017-2018 uiteraard ook algemene middelen voor vorming en opleiding en marketing en communicatie. Het gaat dan echter om recurrente werkmiddelen, en niet om specifieke ontwikkelingstrajecten die als een investering gezien worden.*

In vergelijking met een jaar geleden is het vooral de investering in strategievorming die er bovenuit steekt, met de stijging van 8% naar 41%. De schommelingen in de andere investeringscategorieën zijn niet fundamenteel te noemen.

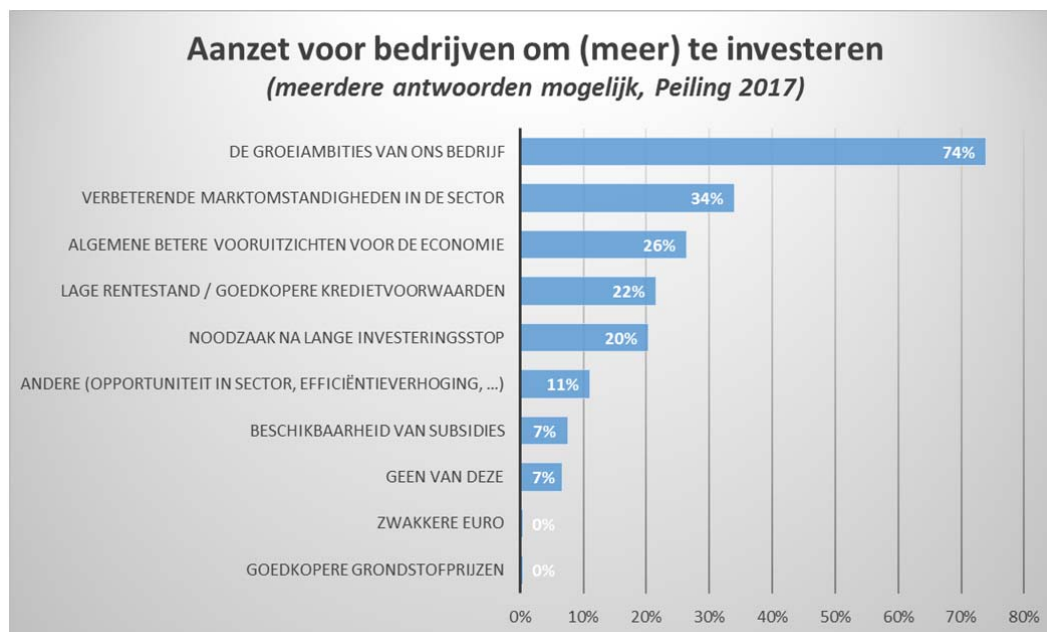

4. Investeren of niet?

4.1. Redenen om te willen of durven investeren

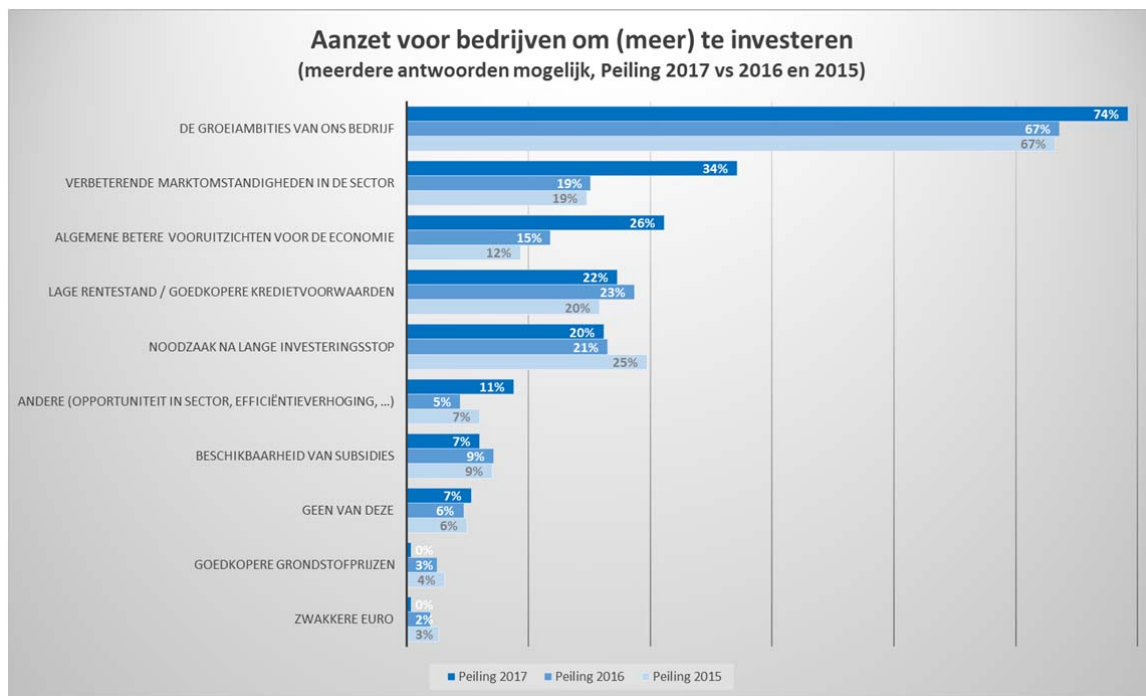
Bij de bedrijven die in het komende jaar willen investeren, werd gepolst naar de voornaamste **positieve elementen** die hen tot deze investeringen aanzetten. De bedrijven konden hierin meerdere antwoorden aanduiden.

- **Groeien** staat voor het derde jaar op rij afgetekend op de eerste plaats: **voor bijna 3 op 4 Limburgse bedrijven** geven duidelijke groeiambities de doorslag. Deze eerste plaats wordt nog **versterkt in vergelijking met de 2 vorige jaren**, toen dit telkens voor 2 op 3 bedrijven (67%) de hoofdreden was.
- Voor nog eens **1 op 3** Limburgse ondernemingen zijn **verbeterende marktomstandigheden in de sector** – en **voor 1 op 4 de algemene betere vooruitzichten voor de economie** – ook een reden om meer of sneller te investeren. Deze 2 redenen maken hiermee een **ferme sprong vooruit in vergelijking met de vorige peilingen**: de marktomstandigheden in de sector gaan van 19% in 2015 en 2016 naar 34% nu, van de 4^e naar de 2^e plaats. De algemene economische vooruitzichten komen van 12% in 2015 en 15% in 2016 naar de 26% dit jaar, een stijging van de 5^e naar de 3^e plaats.

- De **lage rentestand** met goedkopere kredietvoorwaarden wordt door **1 op 5** bedrijven vernoemd (22%). Deze score is vergelijkbaar met vorig jaar (23%), maar toen stond deze reden wel nog op de tweede plaats, weliswaar ook al op ruime afstand van de groeiambities.

- Opvallend is ook wel dat voor **1 op 5 bedrijven** vandaag investeren een **noodzaak is/blijft na een lange investeringsstop**, al is dat minder het geval dan twee jaar geleden (toen 25%).
- De respondenten vermelden zelf ook een aantal andere redenen (investeren omwille van opportuniteiten in de sector, of omwille van een efficiëntieverhoging; voor 1 op 10) of de beschikbaarheid van investeringssubsidies (7%).
- Goedkopere grondstofprijzen of de zwakkere euro worden dit jaar door niemand vermeld als reden om te investeren.

4.2. Obstakels om (nog meer) te investeren

Durven of willen investeren is niet evident. Aan alle bedrijven, ongeacht het feit of ze in het komende jaar wel of niet investeren, werd gevraagd welke de voornaamste **obstakels** zijn die hen weerhouden om momenteel (nog meer) investeringen te doen. De respondenten konden ook hier meerdere antwoorden aanduiden.

Ongeveer 1 op de 4 respondenten antwoordde 'geen van deze' op deze vraag. Aangezien er geen verantwoording gevraagd werd voor deze antwoordmogelijkheid, werd het antwoord 'geen van deze' uit de verdere verwerking van deze vraag gehaald om een vertekening te vermijden.

- **Te hoge fiscale en sociale lasten** blijven onmiskenbaar hét probleem voor onze bedrijven: bijna **1 op 2** Limburgse bedrijven (48%) blijven met de Belgische loonkostenproblematiek in hun maag zitten. Dit is terug een **stijging ten opzichte van vorig jaar**, toen het door 4 op 10 (42%) als obstakel vermeld werd. Dit cijfer schommelt van 39% bij de bedrijven die niet investeren, over 46% bij de bedrijven met investeringsplannen in het komende jaar tot 53% bij de onbesliste bedrijven.

Voor de bedrijven met investeringsplannen staat de loonkost als obstakel op de eerste plaats, ruim hoger dan de onzekere economische toestand.

- De **onzekere economische toestand** voert niet langer de lijst aan, na 2 jaar op kop gestaan te hebben (met 56% in 2015 en 44% in 2016). Dit jaar wordt dit obstakel nog door ruim **4 op 10** Limburgse bedrijven vermeld (38%). **Bij de bedrijven die de knoop al hebben doorgehakt om te investeren wordt dit obstakel door 3 op 10 benoemd** (31%, komend van 38% in 2016), toch een stuk lager dan bij de bedrijven die niet investeren en de bedrijven die nog onbeslist zijn (beide groepen telkens 47%, toch ook al minder dan de 6 op 10 in 2016). Er zit bijgevolg bij onze bedrijven nog veel potentieel om te investeren, wanneer de economische toestand verder opklaart.

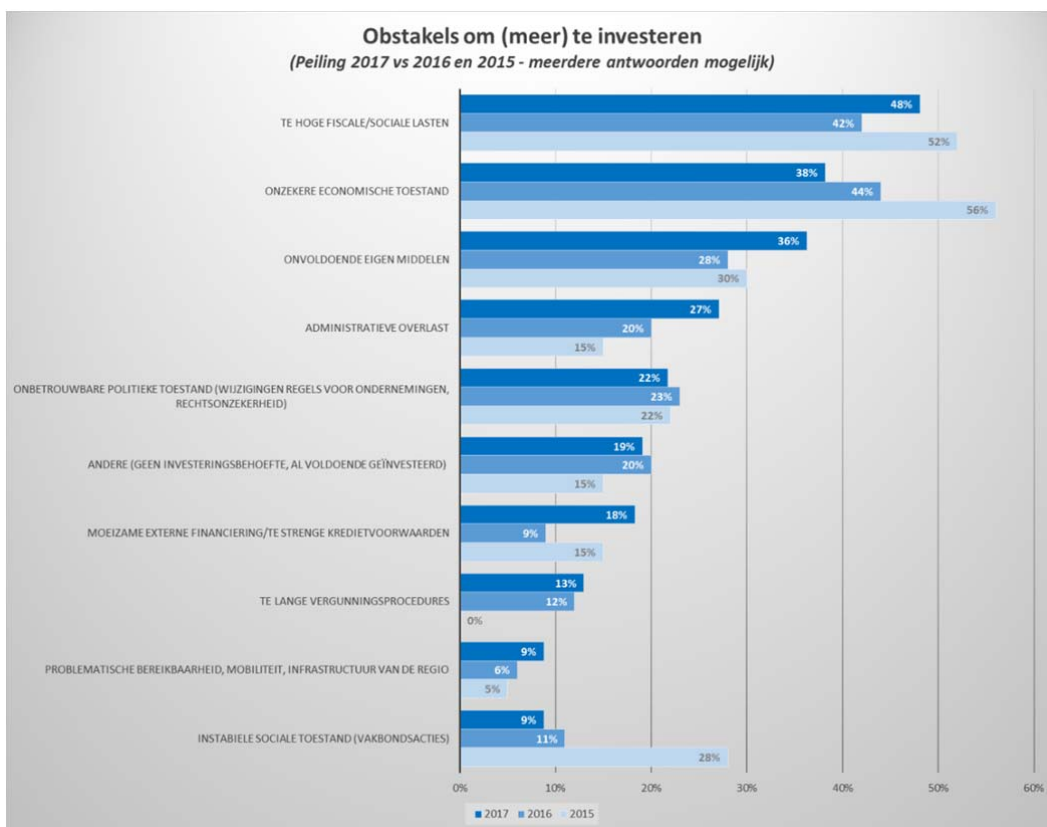

Obstakels volgens investeringsplannen - Meerdere antwoorden mogelijk (Peiling 2017)	Bedrijven met investeringsplannen	Bedrijven die niet investeren	Onbesliste bedrijven	Totaal
Te hoge fiscale / sociale lasten	46%	39%	53%	48%
Onzekere economische toestand	31%	47%	47%	38%
Onvoldoende eigen middelen	37%	32%	26%	36%
Administratieve overlast	29%	11%	37%	27%
Onbetrouwbare politieke toestand (wijziging regels voor ondernemingen, rechtsonzekerheid)	20%	19%	26%	22%
Andere (geen investeringsbehoefte, al voldoende geïnvesteerd, andere prioriteiten, ...)	12%	19%	8%	19%
Moeizame externe financiering / te strenge kredietvoorwaarden	19%	14%	13%	18%
Te lange vergunningsprocedures	11%	7%	21%	13%
Problematische bereikbaarheid, mobiliteit, infrastructuur, ... van de regio	11%	0%	5%	9%
Instabiele sociale toestand (vakbondsacties, stakingen)	8%	9%	11%	9%

- Onvoldoende eigen middelen** worden door **1 op 3** bedrijven vermeld (36%), een hoger cijfer dan de 2 vorige jaren. Opmerkelijk is dat dit obstakel heel wat hoger vermeld wordt dan een moeizame externe financiering of te strenge kredietvoorwaarden (met gemiddeld 18% pas op een 7^e plaats).
- De **administratieve overlast stijgt verder van 20% naar 27% (komend van 15% in 2015)**, en **te lange vergunningsprocedures** worden apart vermeld door meer dan **1 op 10 ondernemingen**

(13%). In de eerste peiling in 2015 werden 'ingewikkelde administratie en vergunningsprocedures' samen als 1 antwoordmogelijkheid aangeboden. **Bij de bedrijven met concrete investeringsplannen worden deze administratieve kopzorgen vaker benoemd (29%)** dan bij de bedrijven die niet investeren (11%).

- Een **onbetrouwbare politieke toestand**, met al te vaak wijzigende regels en cours de route voor ondernemingen, wordt door **1 op 5** respondenten als hinderpaal benoemd, ongewijzigd ten opzichte van vorig jaar.
- Een volgende positie is voor een hele resem aan '**andere**' obstakels door de respondenten zelf vernoemd (voor **1 op 5**: geen investeringsbehoefte, al voldoende geïnvesteerd, andere prioriteiten, de (on)beschikbaarheid van geschikt personeel of bouwgrond, het verkrijgen van een vergunning, ...).
- Een moeizame externe financiering (18%, komend van 9% vorig jaar) en te lange vergunningsprocedures werden hierboven al vermeld. De problematische bereikbaarheid van de regio speelt mee voor 1 op 10 ondernemers (9%, komend van 6% vorig jaar).
- **En een heel opmerkelijke daler en laatste plaats, is weggelegd voor sociale acties.** In 2015 nog vermeld door bijna 3 op 10 bedrijven, zakt de **instabiele sociale toestand** veroorzaakt door vakbondsacties en stakingen als obstakel dit jaar terug **naar 9%**.

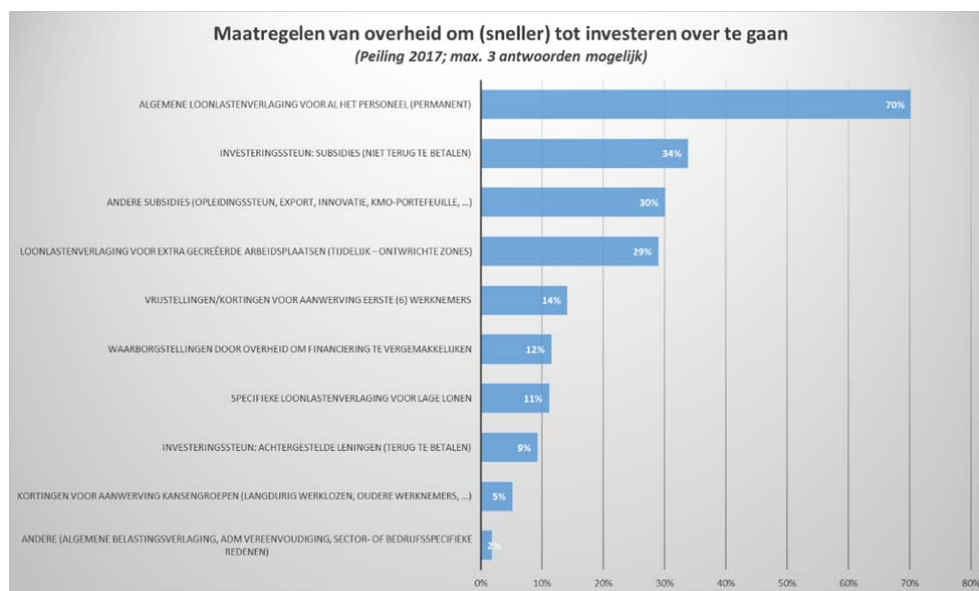

In een algemene vergelijking met de peiling van vorig jaar blijken de **onzekere economische toestand** en een **instabiele sociale situatie** getemperd te worden als obstakel. Daartegenover staat echter wel dat de **te hoge fiscale en sociale lasten** als zwaarste obstakel bevestigd en zelfs versterkt worden, en dat **onvoldoende eigen middelen**, een **moeizame externe financiering**, en **administratieve overlast** aan gewicht winnen en een rem betekenen voor (meer) investeringen.

4.3. Maatregelen om (sneller) te willen investeren

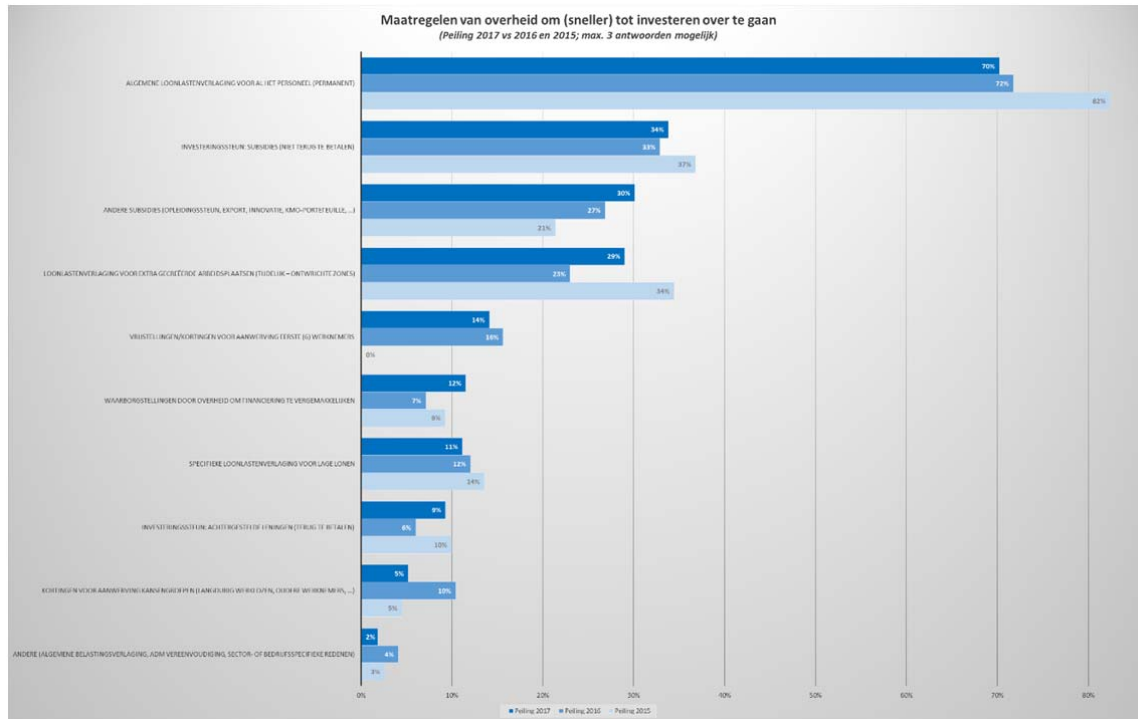
Kan de overheid maatregelen nemen om bedrijven te helpen of te overtuigen om (sneller) tot investeringen over te gaan? De Limburgse bedrijven mochten hun **top 3 aanduiden** in een lijstje. Ongeveer 25% van alle respondenten ging voor de optie “geen van deze”. Na uitzuivering van deze 25%, komt opnieuw als **absolute prioriteit** duidelijk naar voren:

- **Een algemene en permanente loonlastenverlaging voor al het personeel zet aan tot investeren.** Voor **7 op 10** Limburgse ondernemingen staat deze loonlastenverlaging in hun top 3. Opmerkelijk: bij de bedrijven met concrete investeringsplannen staat deze maatregel ook op de eerste plaats, maar met een iets lager aandeel (64% i.p.v. 70% gemiddeld). Deze maatregel blijft qua score status quo in vergelijking met vorig jaar, ten opzichte van 82% in 2015. De **inspanningen van de regering om de lonen te matigen worden op zich dus wel gewaardeerd, maar hebben onvoldoende effect** om de maatregel naar een lagere plaats te krijgen.

- **Investeringssteun in de vorm van subsidies** (niet terug te betalen) staat op de tweede plaats als ondersteunende maatregel voor de Limburgse bedrijven, voor gemiddeld **1 op 3** bedrijven (34%). Deze score is vergelijkbaar met vorig jaar (33%). Er is substantiële geen afwijking tussen bedrijven met en zonder concrete investeringsplannen.
- **Andere gerichte subsidies**, zoals de KMO-Portefeuille, export- en innovatiesteun, opleidingssteun, ... zijn van belang voor **3 op 10** Limburgse bedrijven. Een **toename ten opzichte van de voorbije 2 jaren** (21% in 2015, 27% in 2016). Deze andere subsidies zijn wel belangrijker als maatregel voor bedrijven die al willen investeren (34%) dan voor bedrijven zonder investeringsplannen (18%).
- De vierde plaats is weggelegd voor een **tijdelijke loonlastenverlaging voor extra gecreëerde arbeidsplaatsen**, bijvoorbeeld via de maatregel van de Steunzone Limburg. Vorig jaar werd dit door 1 op 4 in de top 3 geplaatst, vandaag hechten **3 op 10** ondernemers belang aan een

dergelijke maatregel. Ook hier zien we een verschil tussen de investerende bedrijven (30%) en de bedrijven zonder investeringsplannen (18%).

- Voor het tweede jaar op rij werd ook gepeild naar het belang van **de vrijstelling van de werkgeversbijdrage voor de eerste aanwerving en de korting voor de 2^e tot en met 6^e medewerker**. Deze maatregel wordt door **1 op 7** (14%, een lichte daling ten opzichte van de 16% van vorig jaar) van de respondenten als stimulerende maatregel gezien. Opmerkelijk, aangezien de POL-bevraging gehouden wordt onder Limburgse bedrijven die al personeel in dienst hebben. Het is dus wel duidelijk dat bedrijven met personeel het belang van een dergelijke maatregel onderschrijven.
- Overige maatregelen worden minder vermeld:
  - **Waarborgstellingen** door de overheid om financiering te vergemakkelijken: deze maatregel stijgt wel van 7% naar 12%, dus wint aan belang.
  - Een **specifieke loonlastenverlaging voor lage lonen** overtuigt globaal gezien te weinig om sneller te investeren. Dit wordt door gemiddeld 11% van de bedrijven benoemd in hun top 3, meer door bedrijven zonder investeringsplannen (15%) dan door investerende bedrijven (9%).
  - Investeringssteun in de vorm van **achtergestelde leningen** (terug te betalen) zijn doorslaggevend voor **1 op 10** van de Limburgse bedrijven, een toename ten opzichte van de 6% van vorig jaar.
  - **Kortingen** voor de **aanwerving van kansengroepen** (langdurig werklozen, oudere werknemers, ...) tot slot komen in 5% van de ingestuurde prioriteitenlijstjes voor, hetzelfde niveau als in 2015 en opnieuw een stapje terug na de toename naar 10% vorig jaar.

Maatregelen van overheid om (sneller) te investeren, volgens investeringsplannen (max. 3 antwoorden - excl. antwoordoptie "geen van deze") Peiling 2017	Totaal	Bedrijven met investeringsplannen	Bedrijven die niet investeren	Onbesliste bedrijven
Algemene loonlastenverlaging voor al het personeel (permanent)	70%	64%	73%	74%
Investeringssteun: subsidies (niet terug te betalen)	34%	34%	31%	29%
Andere subsidies (opleidingssteun, export, innovatie, KMO-portefeuille, ...)	30%	34%	18%	18%
Loonlastenverlaging voor extra gecreëerde arbeidsplaatsen (tijdelijk – Ontwrichte zones)	29%	30%	18%	29%
Vrijstellingen/kortingen voor aanwerving eerste (6) werknemers	14%	12%	16%	18%
Waarborgstellingen door overheid om financiering te vergemakkelijken	12%	11%	15%	5%
Specifieke loonlastenverlaging voor lage lonen	11%	9%	15%	16%
Investeringssteun: achtergestelde leningen (terug te betalen)	9%	10%	9%	8%
Kortingen voor aanwerving kansengroepen (langdurig werklozen, oudere werknemers, ...)	5%	5%	5%	5%
Andere (algemene belastingenverlaging, adm vereenvoudiging, sector- of bedrijfsspecifieke redenen)	2%	1%	2%	5%

5. Delokalisatie: is het gras groener aan de overkant?

Voor het derde jaar op rij kregen de respondenten ook volgende stelling over delokalisatie voorgelegd: *“Mijn bedrijf overweegt om (een deel van) de activiteiten en van de korte of middellange termijn geplande investeringen in België te schrappen om deze in het buitenland uit te voeren.”*

Globaal gezien zeggen meer dan 8 op 10 Limburgse bedrijven (84%) in België te willen blijven. Dit neemt echter niet weg dat gemiddeld **1 op 6 van de Limburgse ondernemingen (16%) wel een verhuis van (een gedeelte van) de bedrijfsactiviteit en investeringen in het achterhoofd houden.** In vergelijking met de vorige 2 peilingen (telkens 22%) is het aandeel van bedrijven dat een delokalisatie zou overwegen wel afgenomen.

Peiling 2017	Stelling: Mijn bedrijf overweegt om (een deel van) de activiteiten en van de korte of middellange termijn geplande investeringen in België te schrappen om deze in het buitenland uit te voeren.					
	Helemaal niet akkoord	Eerder niet akkoord	NIET AKKOORD	AKKOORD	Eerder akkoord	Helemaal akkoord
Bouw	80%	14%	94%	6%	4%	1%
Detailhandel	75%	12%	88%	12%	8%	5%
Diensten	74%	9%	83%	17%	11%	6%
Groothandel	67%	17%	83%	17%	4%	13%
Productie	33%	36%	70%	30%	17%	14%
Totaal	67%	16%	84%	16%	10%	6%

In de bouwsector (6%) ligt het cijfer van bedrijven dat een delokalisatie van bepaalde activiteiten overweegt het laagst. De detailhandel zit met 12% onder het gemiddelde. **In de productie daarentegen is dit 30%.**

In vergelijking met vorig jaar is vooral de afname in de groothandel opmerkelijk, van 38% naar 17%, na de sterke toename ten opzichte van 2015. Ook de bouwsector kende een sterke afname, van 22% naar 6%. Het delokalisatie-idee bij de detailhandel kende in vergelijking met een jaar geleden een

lichte afname, van 18% naar 12%. Het cijfer bij de productiebedrijven blijft met 30% status quo, maar blijft als risicofactor onmiskenbaar groot.

Stelling: Mijn bedrijf overweegt om (een deel van) de activiteiten en van de korte of middellange termijn geplande investeringen in België te schrappen om deze in het buitenland uit te voeren.								
	Peiling 2015	Peiling 2016	Peiling 2017	Evolutie 2016-2017	Peiling 2015	Peiling 2016	Peiling 2017	Evolutie 2016-2017
	NIET AKKOORD	NIET AKKOORD	NIET AKKOORD	NIET AKKOORD	AKKOORD	AKKOORD	AKKOORD	AKKOORD
Bouw	86%	78%	94%	+16%	14%	22%	6%	-16%
Detailhandel	86%	82%	88%	+5%	14%	18%	12%	-5%
Diensten	76%	84%	83%	-1%	24%	16%	17%	+1%
Groothandel	76%	63%	83%	+21%	24%	38%	17%	-21%
Productie	65%	70%	70%	-0%	35%	30%	30%	+0%
Totaal	78%	78%	84%	+6%	22%	22%	16%	-6%

Volgens **bedrijfs grootte** zien we de **hoogste overweging voor een (gedeeltelijke) delocalisatie bij grotere bedrijven vanaf 100 werknemers, bij 1 op 4 bedrijven** (met weliswaar al 2 jaar op rij een daling: van 46% in 2015 naar 33% vorig jaar naar 26% nu). Bij de **grootste bedrijven met meer dan 250 werknemers is er eveneens een afname** van 36% vorig jaar naar 32% die denken aan delocaliseren nu. In 2015 was dit wel 26%.

In de kleine en middelgrote bedrijven tot 100 werknemers ligt het aandeel van de bedrijven met mogelijke delocalisatie-overwegingen rond het gemiddelde van 16%.

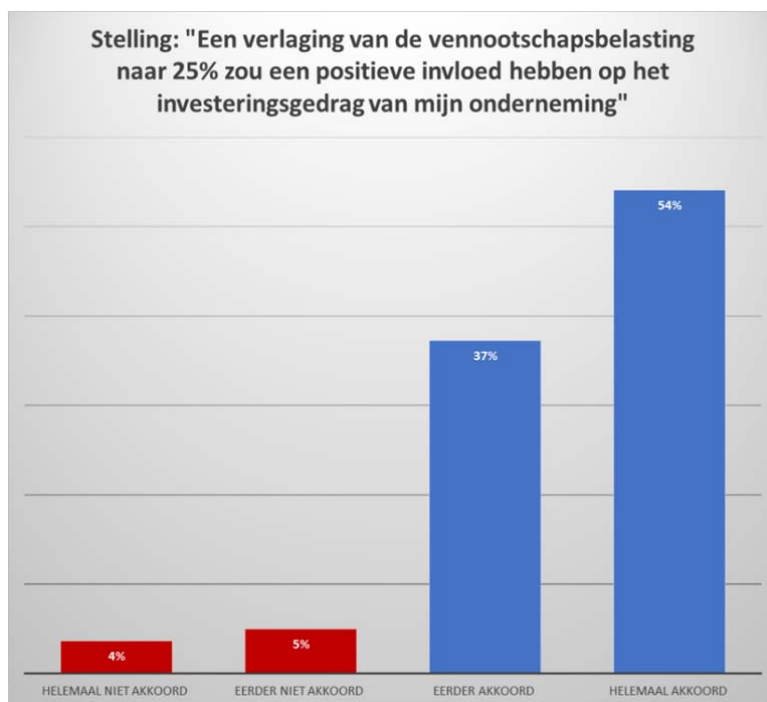
Stelling: Mijn bedrijf overweegt om (een deel van) de activiteiten en van de korte of middellange termijn geplande investeringen in België te schrappen om deze in het buitenland uit te voeren.						
Peiling 2017	Helemaal niet akkoord	Eerder niet akkoord	NIET AKKOORD	AKKOORD	Eerder akkoord	Helemaal akkoord
minder dan 5	74%	12%	87%	13%	7%	6%
5-9	72%	14%	86%	14%	11%	4%
10-19	78%	7%	85%	15%	9%	6%
20-49	69%	18%	87%	13%	6%	6%
50-99	44%	40%	84%	16%	8%	8%
100-249	52%	22%	74%	26%	4%	22%
250 of meer	43%	25%	68%	32%	29%	4%
Totaal	67%	16%	84%	16%	10%	6%

In vergelijking met vorig jaar zien we ook bij deze kleine en middelgrote bedrijven een daling van het delocalisatierisico, met de grootste dalingen bij de bedrijven tussen 20 en 49 werknemers (-10%, van 23% naar 13%) en de bedrijven met 10 tot 19 werknemers (-8%, van 23% naar 15%).

Stelling: Mijn bedrijf overweegt om (een deel van) de activiteiten en van de korte of middellange termijn geplande investeringen in België te schrappen om deze in het buitenland uit te voeren.								
	Peiling 2015	Peiling 2016	Peiling 2017	Evolutie 2016-2017	Peiling 2015	Peiling 2016	Peiling 2017	Evolutie 2016-2017
	NIET AKKOORD	NIET AKKOORD	NIET AKKOORD	NIET AKKOORD	AKKOORD	AKKOORD	AKKOORD	AKKOORD
minder dan 5	85%	83%	87%	+4%	15%	17%	13%	-4%
5-9	76%	81%	86%	+5%	24%	19%	14%	-5%
10-19	82%	77%	85%	+8%	18%	23%	15%	-8%
20-49	80%	77%	87%	+10%	20%	23%	13%	-10%
50-99	68%	81%	84%	+3%	32%	19%	16%	-3%
100-249	54%	67%	74%	+7%	46%	33%	26%	-7%
250 of meer	74%	64%	68%	+4%	26%	36%	32%	-4%
Totaal	78%	78%	84%	+6%	22%	22%	16%	-6%

6. Noodzakelijke verlaging van de vennootschapsbelasting

De respondenten werden dit jaar ook gevraagd in hoeverre ze akkoord gaan met volgende stelling: "Een verlaging van de vennootschapsbelasting naar 25% zou een positieve invloed hebben op het investeringsgedrag van mijn onderneming"?

Voor meer dan 9 op 10 Limburgse ondernemingen zou een verlaging van de vennootschapsbelasting naar 25% in ons land een aanzet zijn om (nog) meer te investeren.

Qua sector zijn het vooral de **groothandel (96%)** en de **productiesector (95%)** die meer dan gemiddeld vragende partij zijn voor een verlaging van de vennootschapsbelasting met het oog op het effect op hun investeringsgedrag. In de **detailhandel vinden we 86%** die akkoord gaan met deze stelling, met de grootste groep (11%) van alle respondenten die helemaal niet akkoord hebben aangevinkt.

Peiling 2017

	Stelling: Een verlaging van de vennootschapsbelasting naar 25% zou een positieve invloed hebben op het investeringsgedrag van mijn onderneming.					
	Helemaal niet akkoord	Eerder niet akkoord	NIET AKKOORD	AKKOORD	Eerder akkoord	Helemaal akkoord
Bouw	3%	6%	9%	91%	43%	49%
Detailhandel	11%	3%	14%	86%	37%	49%
Diensten	2%	7%	9%	91%	35%	56%
Groothandel	4%	0%	4%	96%	33%	63%
Productie	0%	5%	5%	95%	39%	56%
Totaal	4%	5%	9%	91%	37%	54%

Volgens grootte van de onderneming starten we met 88% bij de kleine bedrijven tot 20 werknemers die een duidelijk positief effect zien van een verlaging van de vennootschapsbelasting op het investeringsgedrag van hun onderneming. **Bij de middelgrote en grote bedrijven ligt het cijfer hoger dan het gemiddelde van 91%**, met uitschieters van 96% bij de bedrijven vanaf 100 werknemers en zelfs een **98% bij de KMO's tussen 20 en 50 werknemers**.

Peiling 2017	Stelling: Een verlaging van de vennootschapsbelasting naar 25% zou een positieve invloed hebben op het investeringsgedrag van mijn onderneming.					
	Helemaal niet akkoord	Eerder niet akkoord	NIET AKKOORD	AKKOORD	Eerder akkoord	Helemaal akkoord
minder dan 5	7%	5%	12%	88%	39%	48%
5-9	4%	9%	12%	88%	32%	56%
10-19	7%	4%	11%	89%	31%	57%
20-49	0%	2%	2%	98%	40%	58%
50-99	0%	8%	8%	92%	48%	44%
100-249	0%	4%	4%	96%	43%	52%
250 of meer	0%	4%	4%	96%	36%	61%
Totaal	4%	5%	9%	91%	37%	54%

7. Effect van de Steunzone Limburg op investeringen

Uit de vraag naar mogelijke overheidsmaatregelen, kwam al naar voren dat een **tijdelijke loonlastenverlaging voor extra gecreëerde arbeidsplaatsen** aan belang won ten opzichte van vorig jaar, met **3 op 10** ondernemers die een dergelijke maatregel in hun top 3 plaatsen.

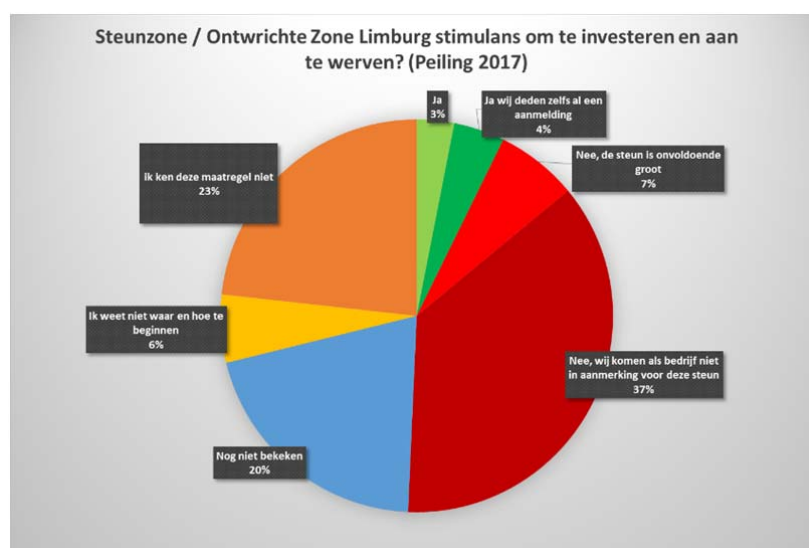
De Steunzone - oftewel Ontwrichte Zone - is zo een maatregel voor Limburg, in voege sinds 1 mei 2015.

De steunmaatregel houdt in dat bedrijven gelegen op een bedrijventerrein in een zone van 40 km rond Ford Genk gedurende 2 jaar recht hebben op een korting van 25% op de bedrijfsvoorheffing voor nieuw personeel dat aangeworven wordt na investeringen.

Voor grote bedrijven geldt de beperking dat ze in een van de 24 Limburgse gemeenten binnen de regionale steunkaart Vlaanderen 2014-2020 moeten vallen om in aanmerking te komen. Voor KMO's (<250 werknemers) geldt de maatregel in elke Limburgse gemeente, op voorwaarde dat ze op een bedrijventerrein liggen.

De erkenning van Limburg als **steunzone/ontwrichte zone** is als maatregel **voor bijna 1 op 2 ondernemingen onvoldoende bekend**. **Nog eens bijna 4 op 10 bedrijven komen niet in aanmerking** wegens een verkeerde ligging, een uitgesloten activiteit of door de strenge(re) voorwaarden voor grote bedrijven. Voor **7% is de steun onvoldoende groot** als stimulans om te investeren.

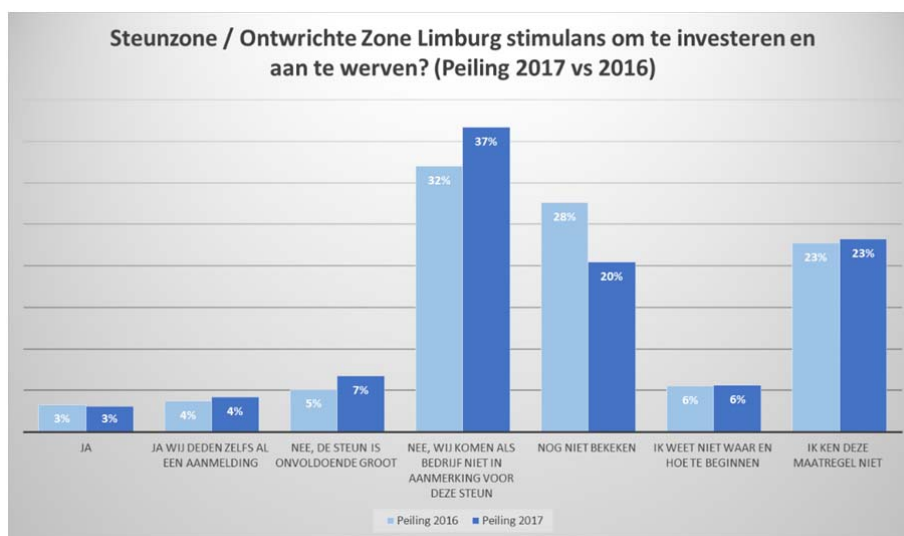
Voor 7% is de maatregel van belang, waarvan 4% al een aanvraag zegt ingediend te hebben.

Dit statuut van Limburg is belangrijk als investeringssteun, maar is op zich onvoldoende om bedrijven over de streep te trekken om te investeren.

In vergelijking met dezelfde peiling een jaar geleden zien we volgende evoluties:

- Een **status quo** in het aantal bedrijven dat zegt dat **de maatregel voor hen een stimulans is** om te investeren (**7%**). 4% zegt al een aanvraag ingediend te hebben.
- Een lichte toename in de groep die aangeeft **dat de steun onvoldoende groot is**, van **5% naar 7%**.
- Een **toename** van het aantal bedrijven voor wie de maatregel geen optie, omdat ze **niet in aanmerking** komen wegens een verkeerde ligging (niet op een bedrijventerrein, niet binnen de regionale steunkaart voor wat grote bedrijven betreft), een uitgesloten activiteit of door de strenge(re) voorwaarden voor grote bedrijven: van **32% naar 37%**.
- Bij groep voor wie de maatregel onvoldoende bekend is (samen 1 op 2 Limburgse bedrijven) is er een **afname bij de bedrijven die de maatregel nog niet had bekeken**, van **28% naar 20%**.
De percentages voor de bedrijven die de maatregel helemaal **niet kennen** (23%) of **niet weten hoe te beginnen** aan de administratie of de aanvraag (6%) blijven **constant**.

Globaal gezien zijn de Limburgse bedrijven in vergelijking met een jaar geleden dus beter geïnformeerd over de Steunzonemaatregel, maar hebben tegelijkertijd ook veel meer bedrijven kunnen vaststellen dat zij niet voor de maatregel in aanmerking komen.

De algemene onbekendheid met de maatregel is het laagste bij de bedrijven met concrete investeringsplannen (in totaal 43% die zegt de maatregel nog niet bekeken te hebben (16%), niet te kennen (20%) of niet weten hoe eraan te beginnen (7%). Een jaar geleden lag de onbekendheid in deze groep met 49% hoger, vooral door een groter aandeel van de bedrijven die de maatregel nog niet bekeken hadden (25%).

Bij de bedrijven zonder investeringsplannen in de komende 12 maanden is 62% onvoldoende bekend met de maatregel. In vergelijking met een jaar geleden (71%) is ook hier sprake van een daling.

Steunzone/Ontwrichte Zone stimulans om te investeren? Peiling 2017	Ja	Ja, wij deden zelfs al een aanmelding	Nee, de steun is onvoldoende groot	Nee, wij komen als bedrijf niet in aanmerking voor deze steun	Nog niet bekeken	Ik weet niet waar en hoe te beginnen	Ik ken deze maatregel niet
Bedrijven met investeringsplannen in komende 12 maanden	4%	7%	7%	38%	16%	7%	20%
Bedrijven zonder investeringsplannen in komende 12 maanden	1%	0%	5%	32%	30%	2%	30%
Onbesliste bedrijven	2%	0%	10%	38%	23%	4%	23%
Totaal	3%	4%	7%	37%	20%	6%	23%

Steunzone/Ontwrichte Zone stimulans om te investeren? Peiling 2016	Ja	Ja, wij deden zelfs al een aanmelding	Nee, de steun is onvoldoende groot	Nee, wij komen als bedrijf niet in aanmerking voor deze steun	Nog niet bekeken	Ik weet niet waar en hoe te beginnen	Ik ken deze maatregel niet
Bedrijven met investeringsplannen in komende 12 maanden	5%	5%	6%	35%	25%	6%	18%
Bedrijven zonder investeringsplannen in komende 12 maanden	1%	1%	4%	23%	29%	4%	38%
Onbesliste bedrijven	0%	2%	2%	33%	37%	5%	22%
Totaal	3%	4%	5%	32%	28%	6%	23%

Qua grootte van bedrijven – zonder een onderscheid te maken tussen bedrijven met of zonder investeringsplannen – zien we het **grootste aandeel van bedrijven die de maatregel niet kennen bij de kleine bedrijven met minder dan 5 werknemers (46%)**.

Bij de bedrijven die zeggen **niet in aanmerking te komen voor deze steun**, vinden we grootste aandelen bij de **grote bedrijven vanaf 100 werknemers (67% en 52%)**.

En de **steun wordt tenslotte vooral onvoldoende groot bevonden door de middelgrote bedrijven tussen 20 en 250 werknemers (met percentages tussen 11% en 20%)**.

Steunzone/Ontwrichte Zone stimulans om te investeren? Peiling 2017	Ja	Ja, wij deden zelfs al een aanmelding	Nee, de steun is onvoldoende groot	Nee, wij komen als bedrijf niet in aanmerking voor deze steun	Nog niet bekeken	Ik weet niet waar en hoe te beginnen	Ik ken deze maatregel niet
minder dan 5	1%	0%	2%	27%	22%	2%	46%
5-9	2%	4%	0%	35%	19%	14%	26%
10-19	5%	4%	7%	33%	24%	7%	20%
20-49	5%	10%	11%	42%	18%	6%	8%
50-99	4%	8%	20%	32%	36%	0%	0%
100-249	0%	8%	13%	67%	8%	0%	4%
250 of meer	7%	3%	7%	52%	10%	7%	14%
Totaal	3%	4%	7%	37%	20%	6%	23%